

ریخت شناسی
واژگانی از زبان‌های کردی، لکی و لُری

کرم علیرضایی

سرشناسه	: علیرضایی، کرم، ۱۳۳۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: ریخت‌شناسی واژگانی از زبان‌های کردی، لکی و لری/ نویسنده کرم علیرضایی.
مشخصات نشر	: تهران: نشر شیداسب، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۴۴ص.
شابک	: 978-600-6746-11-1
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
پانداخت	: کتابنامه:ص. ۲۴۲.
موضوع	: کردی — واژه‌نامه‌ها
موضوع	: Kurdish language — Dictionaries
موضوع	: لکی — واژه‌نامه‌ها
موضوع	: Laki language — Dictionaries
موضوع	: لری — واژه‌نامه‌ها
موضوع	: Lori dialect — Dictionaries
رده‌بندی کنگره	: PIR۳۲۵۶ / ۲۳ع۸ ۱۳۹۵
رده‌بندی دیویی	: ۴۱۴.۵۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۶۲۱۰ ۹

عنوان کتاب: ریخت‌شناسی واژگانی از زبان‌های کردی، لکی، لری

ناشر: شیداسب

ناظر فنی: سید علی شیداسب نبوی

نوبت چاپ: اول _ ۱۳۹۶

تیراژ: ۲۰۰۰ جلد

قطع: وزیری

طراحی جلد: محمد فراهانی

چاپ و صحافی: موسسه چاپ و تکثیر پلیکان

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

شابک: ۱_۱۱_۶۷۴۶_۶۰۰_۱۹۷۸_978_600_6746_11_1 ISBN

کلیه حقوق برای مولف محفوظ است

Printed in the Islamic Republic of IRAN

فهرست مطالب

- ۱- سرآغاز سخن..... ۴
- ۲- ریخت شناسی واژگان بر اساس واج‌های زبان‌های باختری ایران..... ۷
- ۳- واژگان پیوستی..... ۲۲۱
- ۴- واژگان کتاب اتیکولوژی..... ۲۲۸
- ۵- واژه‌ی «گور-gowr»..... ۲۳۴
- ۶- «ماه‌ذات» و «گ»..... ۲۳۶
- ۷- چکامه‌ی دو..... ۲۴۱
- ۸- کتاب نامه..... ۲۴۲

سرآغاز سخن

نگه دار فرصت که عالم دمی است

دمی پیش دانا، به از عالمی است

زبان‌های کُردی، لکی و لُری در زمهری زبان‌های کهن این مرزوبوم به شمار می‌روند که از دورترین زمان‌های خط سیر تاریخی زبان فارسی به جای مانده‌اند و در این روند تاریخی می‌توان ریشه‌ی بسیاری از واژگان این زبان‌ها به گونه‌ای پیوسته در این فرایند تاریخی بازشناخت و در این راستا، بهترین و باارزش‌ترین آثاری که برای اثبات دیرینگی زبان‌های میانه‌ای بالا در دست است، همین واژگان و اصطلاحاتی است که در زبان مردم دیار سردستان استوره‌ای و لرستان بزرگ* چون آب زلال و گوارایی جاریند و با اندک کنکاشی می‌توان به سرچشمه‌ی این آب پاک و مصفاً دست یافت و از آن بهره مند شد.

غور و تعمق در دنیای بزرگ میانه‌ای تاریخی واژگان سرزمین‌های باستانی لرستان و کردستان از جنوب تا شمال و از خاور تا باختر سرزمین استوره‌ای ایران، برایم لذت آور و بس شیرین و گوارا بوده است، زیرا از یک سو، گامی در راه شناخت فرهنگ ملی و هویت ایرانی خود برداشته‌ام و در دیگر سوی، این واژگان در زبان روزانه‌ی مردم این سرزمین‌ها جریان دارند و در فراسوی این شناخت، بر آن‌ها ماسک که به بررسی ساختار تاریخی و ریخت‌شناسی (فورمولوژی) و اتیمولوژی واژگان این زبان‌ها نظری بیافکنم، تا به گستردگی پیشینه‌ی این زبان‌ها در تاریخ زبان فارسی پی ببرم. و به فرموده‌ی حافظ شیرین سخن:

زین آتش نهفته که در سینه‌ی ماست

خورشید، شعله ایست که در آسمان گرفت

* برای آگاهی از گستره‌ی زبانی و جغرافیایی لرستان بزرگ به کتاب «ساخت آوایی و دستور زبان لری» نوشته‌ی نگارنده‌ی این کتاب مراجعه فرمایید.

زبان‌های محلی ایرانی، آیینی تمام‌نمایی از زبان‌های کهنی چون پارسی باستان، اوستایی و پهلوی هستند که آواها و ساخت‌های کهن این زبان‌ها برخلاف زبان فارسی در پیکره‌ی باستانی آنها به یادگار مانده است و اصالت خود را نگه داشته‌اند.

این زبان‌های سه‌گانه (لکی، لری و کردی) بی‌گمان دنباله‌ی زبان پارسی میانه است که این زبان نیز از روی آثار به جای مانده از دوران میانه به دست آمده که یکی از گویش‌های زبان فارسی باستان می‌باشد.

«کلمان هوار» نقل می‌کند که برخی از گویش‌های غرب ایران با زبان اوستایی پیوستگی دارد و این بدیشند از چنین زبان‌هایی به زبان «مادی جدید» یا «پهلوی مسلمان [پهلوی دوره‌ی اسلامی] تعبیر کرده است. «دایرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۱۰، ص ۷۵۴

در این پژوهش از دست‌نویس شده است تا شماری از واژه‌های زبان‌های کردی، لکی و لری با منابع معتبر و صلح رخت‌شناسی شوند و ساختار کهن و تاریخی آنها آشکار گردد. نتیجه‌ی این پژوهش نشان می‌دهد که گویش‌های ایرانی، ذخیره‌ی ناب و غیرقابل انکاری برای زبان فارسی و پهنانه بزرگی برای تبیین و رفع کمبود واژگانی این زبان به شمار می‌روند.

زبان‌های اصیل محلی ایرانی، ادامه‌ی متصعی و تاریخی زبان‌های ایرانی باستان هستند که در گستره‌ی ایران بزرگ دارای خاستگاه و اتیمولوژی مشترکی با زبان فارسی و پیوند عمیق و کهنی با زبان‌های باستانی ایران دارند.

زبان‌های باختری، مرکزی و جنوبی ایرانی، شالوده‌ی هویت زبان‌های ایرانی است که در طول تاریخ با مصائب و سختی‌هایی همراه بوده‌اند و خواستار به زبان فحیم و باستانی آنان ماندگار باشد ولی ناملایمات روزگار و دگرگونی‌های زبانی و زبانی در سال‌های متمادی، رنگ و بوی اصالت این زبان‌ها را کم کرده است و هرچه که ایران و کردان خواسته‌اند که زبانشان از دست برد روزگار مصون ماند ولی این اصل دگرگون‌ناپذیر روزگار است که زبان هم چون دیگر نهادهای اجتماعی در حال دگرگونی و فراموشی است و در فراسوی این روند لایتغیر روزگار باید در ثبت و نگهداری واژه‌های این زبان‌های محلی اهتمام ویژه‌ای به کار بسته شود و دیگر این که وظایف غیرقابل انکار معنوی صاحبان خط و زبان را تداعی می‌کند و به گفته‌ی دکتر علی اکبر سیاسی: «از مطالعه‌ی لغت یک قوم می‌توان به پایه‌ی فرهنگ و تمدن آن قوم پی برد ...»

بنابراین برای تعالی جان و هویت این اقوام باستانی باید همگان به ویژه آنانی که دستی بر قلم دارند، در ثبت و ضبط این الهام خداوندی* اهتمام و مسئولیت تاریخی و اجتماعی خود را تبلور بخشند.

نکته‌ی مهم و پایانی این که، گویش‌ها و زبان‌های محلی ایرانی در حال نابودی و دیگرگونی هستند و پاسداری و نگاه‌داشت آنها، وظیفه‌ی تاریخی و ملی هر پژوهشگری است و این گام کوتاه نیز در همین راستا برداشته شده است و به امید آن که همگان بپذیرند که گویش‌ها و زبان‌های محلی ایرانی می‌توانند در شکوفایی و پربار نمودن زبان فارسی نقش به سزایی ایفا نمایند.

*رمم از خرقه‌ی آلوده‌ی خود می‌آید که بر او وصله به صد شعبده پیراسته‌ام

«حافظ»

بسم دی ماه یک هزار و سی صد و نود و چهار خورشیدی

کرم علیرضایی

K_Alirezaei@yahoo.com